

tranje duševne drame, ki jo razvija drobna »popevka« Pod óknom; tiste drame, ki se obrne že koj v sami samki navzdol ter prične, ko je v njej dosegla svoj vrh, koj tik za tistim avtentično Prešernovim pomišljajem, ki je arhitektonsko znamenje, strmó padati — v katastrofo: »pôč'lo bó sercé«.

Sklepam: Da ima proëmiálka »Lúna síje« to táko notranjo formo, formo slonečo na dvojici strof kot temeljni arhitektonski enotki, — je vpliv gorenje Schleglove pesmi z isto strofo, z isto skupino iz dveh strof kot enotko kompozicije. Da pa ima Prešernova spesnitev kot celota še formo na sorazmerje $2/3 : 1/3$, s povdarkom arhitektonske zareze v tisti peti strof-samki, — je posledica samostojnega umetniškega akta, samobitne umetniške ideje Prešernove, ki je ž njo samotvorno prežél in preosnoval iz Schlegla prejeti vpliv; ideje, ki je ž njo tudi v tej pesmici svoji udeležil tisto vseobčo tendenco svoje umetnosti Prešeren: spoj umetniških principov grške antike z umetniškimi principi moderne v umetniški praksi sadanjosti. »Minerva« + »Apolon« = principi moderne + principi antike! Schlegel je v svoji pesmi pripojil le neko starodavno tradicijo daljnih davnin neskaljeno — v moderni »centrum« romantike ter s tem realiziral en princip njen, — po maksími: »der Bildung [= vtelešanja in formiranja] Strahlen all' in Eins zu fassen«, kakor je rekel njegov brat Friedrich; Prešeren pa je v svoji ustvaritvi zadostil sicer tudi isti zahtevi kakor Schlegel, a poleg tega tudi še oni drugi, mnogo težavnejši, — in sicer

zadostil jej ravno s tisto sedmerodelno, po principu tretjinsko arhitektoniko, ki jo je vstvaril s takó malenkostno, navidez takó neznatno izpremembo Schleglove kompozicije v svojem spevu. In kaj je posledica? Dolgovezno enakomerni, dolgočasni dihi Schleglove kompozicije je prav vsled te umetniške ideje — izginil v Prešernovi umetnini, ki v njej valoví krepko, dramatično, umetniški napetó življenje!

Podal sem s tem drugi mejnik v zgodovini tiste posebne strofe, ki je strofa Prešernove, daleč takraj Julijine dobe in Čopove smrti nekako l. 1842 ob prirejanju »Poezij« nastale, za uvod, za proëmiálko »Julijini« dobi vstvarjene Podoknice; tisti mejnik, ki je direktno vplival na Prešerna samega. Stoletja so med obema mejama, med »ritmi« nemške opatinje Herrad in pa to Schleglovo pesmico; in ta stoletja krijejo za celo biblioteko dokumentov o literarnem življenju te strofe med raznimi narodi, v nemški, italijanski, francoski literaturi. Leta dela bodo potrebna, da bo vse to zistematično zbrano in dovršeno pred nami! Majhno in kratko je življenje človeka-posamnika, dolgo in težavno je delo raziskovanja. Dobrodošli torej — resnični prispevki, odkoderkoli, ter tudi najmanjši! Rezultat pa bo zaobsegel vso zapadno Evropo, velik kos svetovne literature, ter ga presadil v našo ozko literaturo — ob Prešernu!

Ljubljana, 20. julija 1914.

KNJIŽEVNOST.

Engelbert Gangl: **Moje obzorje**. Učiteljska Tiskarna. Ljubljana 1914. Knjiga stane 3 K, po pošti 20 vinarjev več.

Moje obzorje je zbirka pesmi. Zbirka obsega 153 strani, ki so velike in zelo ekonomično izrabljene. Tehnična stran govori potemtakem za veliko obzorje. A drugače? Drugače je to obzorje majhno, ozko.

Nič ne dam »prsta na čelo«, ko pišem te vrste, in vnaprej povem, da »kar je pod solncem, vse mi je po misli, ne lovim se za vejice in pike, in kjer so te, ne bom robantil in svetoval« (cf. Kritikom, str. 71) — samo kar mislim, povem.

Leta 1914. človek težko prebere to zbirko od začetka pa do zadnje strani, in če jo — potem gotovo zmučen vzdihne: Kaj pa je vas treba bilo — v tej množini!

Ljubezenska lirika je naívna in povrh še pogreta. Citiral bi lahko za primer »Iz veselih mladih dni« 1., 3., 5., in še to in ono tu in tam in zraven postavil Prešerna, Ketteja, Aleksandrova in še druge — a ne maram biti dolg, še manj žaliti Prešerna, Ketteja in Aleksandrova.

Sonate in soneti so, recimo, dobri, dasi ni posebne globokosti v njih. In proznosti tudi ne.

Zadnji — VI. — oddelek je epičen. Povečini je verzificirana proza in obdeluje socialna vprašanja. »Prvi pozdrav« bo, kakor je kratek, najboljši:

Marko Šaš spe v domovino —
ves izmučen, ves izžet;
kar imel je sil najjačjih,
vse mu vzel je tuji svet.

»Zdrava zemljica domača!«
pesem v duši zaigra,
dvigne se... Že zažluši jo
bron mrtvaškega zvoná.

Tudi »Rodovinska sreča« (str. 145) zasluži klicaj. »Dogodek na vasi« (str. 101) in »Soror Alma« (str. 133) sta motiva, ki sta znana tudi narodni pesmi — le da ju je narodni pevec bogve kdaj že podal vse lepše ko Gangl. »Krvavi krst« (str. 147) ponavlja sonato o življenju.

Summa summarum: 1. Manj bi ne škodilo; 2. dikcija je okorna od kraja do konca; 3. dobra stran: pesmi so umljive od prve do zadnje po vseh pravilih, tako da bo Pavel in Peter zadovoljen ž njimi. In to je danes, ko kličemo »Več luči!«, že dosti. Jos. Lovrenčič.

Izobraževalna knjižnica, I. zvezek. Kranj 1914. Cena 40 vin. — »Tiskovno društvo« v Kranju je dosedaj izdalo 20 zvezkov »Gorenjske knjižnice«, ki je obsegala večidel leposlovne sestavke iz »Gorenjca«, sedaj pa se je to podjetje izpremenilo v »Izobraževalno knjižnico«. Prvi zvezek obsega šest zgodovinskih spisov kranjskega dekana A. Koblarja, prinaša njegovo

sliko in seznam vseh njegovih zgodovinskih spisov, ki ga je sestavil Peter Bohinjec, tako je ta zvezek obenem majhen spomin na šestdesetletnico A. Koblarja, katerega delovanje je za preiskavanje naše ožje zgodovine velike važnosti. — Spisi, ki jih prinaša 1. zvezek, so z malo izjemo vsi lokalnokranjskega značaja, opirajoči se na gradivo, ki ga hrani župnijski arhiv v Kranju. Najvažnejši in najzanimivejši je spis o luteranah v Kranju, ki nam zanimivo riše boje in posledice bojev med luteranstvom in katoličanstvom v malem kranjskem mestu. Pogosto se spomnimo na analogne dogodke v političnem in idejnem življenju sedanjega časa. Važna in zanimiva sta tudi spisa »Slikarji v Kranju« in »Kostniška kapela (Karner) v Kranju«. — Hvalevredno je, da se te knjižice prodajajo za malenkostno ceno 40 vinarjev. *Fr. Stelè.*

Spomin na Gospesvetsko polje. — Ob petstoletnici zadnjega slovenskega umeščenja koroških vojvod poklanja prijateljem koroških Slovencev dr. Valentin Rožič. Celovec 1914. Natisnila Družba sv. Mohorja. (Posamezni izvod stane 50 vinarjev.) — Brošura ima na 24 straneh razen osem lepih ilustracij zbrana v glavnih potezah najvažnejša data o početku slovenske vojvodine in njenih vladarjih. Staroslovanska zadruga, župe in župani so bili prvi važnejši državni organizmi, ki so s tem, da so se vedno bolj združevali v enoto vsled pritiska zunanjih sovražnikov, povzročili postanek slovenske vojvodske oblasti in slovenskih vojvod. Po majhni zgodovinski skici, kjer se omenjajo najvažnejši slovenski vojvode in pokristjanjenje Slovencev, prehaja pisatelj na obred ustoličenja, ki ga obširno opisuje in tudi razloži pomen posameznih delov obreda. Ob tej priliki izvemo natančno razliko med knežjim kamnom pri Krnskem gradu, na katerem se je vršilo državnopravno tako važno ustoličenje — in vojvodskim prestolom na Gospesvetskem polju, kjer je knez prvič javno vršil svojo državno oblast. Nadalje dobimo tudi zanimive podatke o rodbini Edlingerjev, ki so imeli pravico vojvode umeščati, in o par drugih dvorjanskih službah onega časa. — V dodatku nam pisatelj opisuje znamenitost Gospe Svete, Celovca in njegove okolice. Knjižica je sestavljena zelo vestno in jo prav toplo priporočamo vsakemu izobražencu. Služila bo dobro tudi profesorjem pri slovenski razlagi; zato bo tudi seznam virov posebno dobrodošel. *I. Mazovec.*

Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 199. Razredi historičko-filološki i filozofičko-juridički. 8°. U Zagrebu 1913. Knjižara jugoslav. akademije (Dioničke tiskare), Gjuro Trpinac. 236 str.

Med tremi razpravami tega zvezka stoji na prvem mestu (str. 1—66) V. Klaićeva »Plemići Svetaki ili Nobiles de Zempche« (1917—1919). Klaić govori v njej o plemiškem rodu, ki izhaja iz štajerskega (Pfannberg) in ki je izginil med mohamedanci v Bosni. Ena veja se je namreč leta 1540. poturčila in odšla po osvobojenju Slavonije izpod Turkov v Bosno in se omenja zadnjič leta 1719., dočim je kršćanska veja izumrla že 1601. Zadnji potomci begov Svetakih so morda člani mohamedanske rodbine Evlijićev (turški evlija = svetec), ki se je po aneksiji Bosne preselila v okolico Soluna.

Drugo razpravo je napisal Rudolf Strohal: Dijalekat grada Vrbnika na otoku Krku u prošlim vijekovima upoređen sa današnjim (str. 67—152). Viri za to razpravo so

mu bili v prvi vrsti povečini že izdani, nekaj pa tudi še nepriobčeni juridični spisi starih časov (Acta croatica, vrbanski zakon in razne notarske knjige), v drugi vrsti (za živi jezik) pa Ivana Žica folkloristična razprava »Vrbnik« v »Zborniku za nar. život i običaje Južnih Slavena«, in I. Milčetićeva razprava »Čakavština Kvarnerskih otoka« (Rad knj. 121). — Metoda je pri Strohalu že znana, zastarela: avtor namreč primerja narečje povsem mehanično s štokavščino, temelj mu je narečje. (N. pr. »Samoglasno a [ozir. e, i, o, u] dolazi drukčije no u današnjem štokavskom narječju u ovim slučajevima« [str. 72 sl.] ali »Ove se imenice razlikuju u sklonidbi od istovrsnih imenica u štokavskom narječju u ovim padežima« [str. 103].) To postopanje se mi zdi preveč rokodelsko, premalo znanstveno. Avtor naj bi bil po zgodovinsko-primerjalni metodi pokazal, kako se je narečje razvilo iz najstarejših, torej skupno slovanskih glasov in oblik, kako daleč je hodilo skupno z ostalimi najbolj sorodnimi dialektičnimi skupinami (tukaj torej s čakavščino) in kaj ima posebnega, svojega nasproti tem (tukaj torej nasproti čakavščini, ne pa štokavščini) in v koliko se v tem oziru naslanja morda na kaka prehodna narečja (istrsko-hrvaška in slovenska). A tudi zahtev moderne fonetične šole ne vpoštevata Strohal nikjer; povsod samo mehanično registrira, nikjer ne razlaga, niti tam, kjer je razlaga fonetično zelo lahka. V koliko je avtor dosegel v svoji razpravi praktični namen, da bi dal »kasnijim proučavateljima hrvatske glagolske knjige pripomočno djelo« (str. 68), o tem zdaj še ne moremo soditi. Prav pa je, da je avtor dodal na koncu razprave kot zgled jezika in sloga »Tištament Andrija Tolanića« (str. 151—152), ki ga je vzel iz notarske knjige vrbniškega notarja Ivana Stašića.

»Utjecaj grčkih i rimskih pjesnika na dubrovačku liričku poesiju« je naslov razprave, katere je izšel zaenkrat prvi del (str. 153 do 236); v njem dokazuje dr. Ivan Kasumović vpliv antičnih lirikov na Šiška Menčetića in Dore Držića. Dokazi za ta vpliv so zelo različne vrednosti. Samo uporaba antične mitologije in imen zgodovinskih osebnosti za pesniške trope, stalni izrazi o rani, o ognju ljubezni, o njenih bolečinah, mrežah in sponah ter druge podobne metafore ne dokazujejo čisto ničesar, ker se lahko razlože brez neposrednega stika po vplivu trubadurske poezije, ki ima vse to tudi. Pa tudi primerjanje motivov čestokrat nima dosti dokazilne vrednosti. Pesmi, o kateri Menčetić (V. 27, 265—276) toži, da ga zjutraj zarja (solnce) loči od ljube (str. 192), ni treba primerjati s podobno situacijo pri Meleagru, Ovidiju ali Properciju, ker je to vsplošno znan motiv srednjeveške trubadurske lirike (provansalska l'alba, nem. tageliet). Pač pa brezdvomno drži primerjanje Držićeve 51. pesmi z Ovidijevo heroido Sappho Phaonu (str. 205—207). Žal, da maloštevilni brezdvomno trdni dokazi skoro izginejo med takimi paralelami, ki ne dokazujejo ničesar. Epitete plavi lasje, belo lice, čelo, grlo, vrat, prsi in roke, rdeča usta, vroče in mrzlo, oziroma trdo srce, sladki poljubi itd., itd. se nahajajo v ljubavni literaturi vseh časov in narodov. Da so taki dokazi zelo nedostatni, kaže Kasumović sam, ko na zelo mnogih mestih navaja kot dokaz odvisnosti kar po več citatov iz različnih antičnih pesnikov (str. 174, 175, 177, 185 itd., itd.). Ali so